

Julia Kokkonen

**VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN
KOKEMUKSIA LEVOTTOMASTI
KÄYTTÄYTYVISTÄ LAPSISTA**

”Tärkeää on muistaa, että lapsi ei käyttäydy levottomasti
kiusatakseen muita”

TIIVISTELMÄ

Julia Kokkonen: Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia levottomasti käyttäytyvistä lapsista: ”Tärkeää on muistaa, että lapsi ei käyttäydy levottomasti kiusatakseen muita”

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta, varhaiskasvatus

Joulukuu 2021

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisena varhaiskasvatuksen opettajat näkevät lapsen levottoman käyttäytymisen varhaiskasvatuksessa ja millaisia pedagogisia ratkaisuja he käyttävät levottomasti käyttäytyvien lasten tukemiseksi. Levottomalla käyttäytymisellä viitataan tutkimuksessa lapsiin, joilla ilmenee aktiivisuuden ja tarkkaavuuden haasteita sekä impulsiivista käyttäytymistä. Lasten levottoman käyttäytymisen sekä levotonta käyttäytymistä osaltaan selittävän aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön voidaan ajatella lisääntyneen viime vuosina varhaiskasvatuksen kentällä aiheesta käytyjen keskustelujen sekä lasten aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön oireiden lääkehoidon yleistymisen perusteella. Tuen tarpeen ilmaantuessa on tukitoimien varhaisella kohdentamisella mahdollisuus edistää lapsen kasvua ja kehitystä sekä ehkäistä ongelmien kumuloitumista. Tutkimuksen keskiössä on inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteiden lisäksi varhaiskasvatusta ohjaavat lait ja säädökset. Lisäksi tutkimuksessa sivutaan varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja pedagogista tukea. Tämän tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on lisätä ja jakaa tietoa, josta on mahdollisesti hyötyä työelämään siirtyville varhaiskasvatuksen opettajille.

Tutkimusaineisto kerättiin Facebookin kahdesta varhaiskasvatuksen ammattilaisille suunnatusta ryhmästä sähköisen kyselylomakkeen avulla. Aineisto koostui 31 varhaiskasvatuksen opettajan vastauksista, ja se analysoitiin aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustulokset koskien varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä levottomasti käyttäytyvistä lapsista ja varhaiskasvatuksessa käytetyistä pedagogisista ratkaisuista olivat suurilta osin yhtenäisiä. Lapsen levoton käyttäytyminen näyttäytyy varhaiskasvatuksen opettajien kokemusten mukaan yliaktiivisuutena, tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteina sekä impulsiivisena käyttäytymisenä ja itsesäätelyn haasteina. Varhaiskasvatuksessa käytetyt pedagogiset ratkaisut jakautuivat pedagogiseen toimintaan liittyviin ratkaisuihin, apuvälineiden käyttöön ja varhaiskasvattajan toimintaan.

Avainsanat: aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö, levoton käyttäytyminen, pedagoginen tuki, varhaiskasvatus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	LEVOTTOMASTI KÄYTTÄYTYVÄT LAPSET	7
2.1	Levoton käyttäytyminen	7
2.2	Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö	8
3	KAIKILLE YHTEINEN VARHAISKASVATUS	11
3.1	Inklusiivinen varhaiskasvatus.....	11
3.2	Varhaispedagogiikka.....	12
3.3	Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa	13
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
4.1	Tutkimustehtävä	15
4.2	Laadullinen tutkimus	15
4.3	Aineiston keruu	16
4.4	Aineiston analyysi	18
5	TUTKIMUSTULOKSET	21
5.1	Lapsen levoton käyttäytyminen varhaiskasvatuksessa	21
5.1.1	<i>Yliaktiivisuus</i>	22
5.1.2	<i>Tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteet</i>	23
5.1.3	<i>Impulsiivinen käyttäytyminen ja itsesääätelyn haasteet</i>	25
5.2	Varhaiskasvatuksessa käytetyt pedagogiset ratkaisut	26
5.2.1	<i>Pedagogiseen toimintaan liittyvät ratkaisut</i>	26
5.2.2	<i>Apuvälineet osana varhaiskasvatuksen arkea</i>	28
5.2.3	<i>Varhaiskasvattajan toiminta</i>	29
6	POHDINTA	31
6.1	Johtopäätökset ja pohdinta	31
6.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	35
	LÄHTEET	37
	LIITTEET	41
	Liite 1: Kyselylomake	41
 TAULUKOT		
	TAULUKKO 1. ESIMERKKI AINEISTON KATEGORISOINNISTA TEORIAOHJAAVAN ANALYYSIN AVULLA. LEVOTTOMAN KÄYTTÄYTYMISEN ILMENEMINEN YLIAKTIIVISUUTENA	20
 KUVIOT		
	KUVIO 1. VASTAAJIEN TYÖKOKEMUS VUOSINA	18

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisin tavoin lapsen levoton käyttäytyminen näyttäytyy varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen opettajien kokemana. Lisäksi tavoitteena on tutkia, mitä pedagogisia ratkaisuja ja järjestelyjä varhaiskasvatuksen opettajat ovat käyttäneet ja kokeneet hyödyllisiksi levottomasti käyttäytyvien lasten tukemiseksi. Tutkimuksessa käytetään Ahosen (2017, 40) tapaan ilmaisua levottomasti käyttäytyvät lapset, kun viitataan lapsiin, joilla ilmenee haasteita aktiivisuuden ja tarkkaavuuden säätelyn sekä impulsiivisen käyttäytymisen saralla. Lisäksi levoton käyttäytyminen kattaa käyttäytymisen, jonka tutkimukseen vastanneet varhaiskasvatuksen opettajat ovat kokeneet levottomaksi.

Tutkimus on ajankohtainen, sillä lasten lisääntynyt levoton käyttäytyminen on viime vuosina aiheuttanut huolta ja keskustelua eri tahojen, muun muassa varhaiskasvatuksen henkilöstön, kesken (Ahonen, 2015, 15; Karppinen, 2017). Myös levotonta käyttäytymistä osaltaan selittävän aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön tai häiriön tunnistamisen voidaan ajatella lisääntyneen, sillä lasten aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön oireiden lääkehoito on yleistynyt viime vuosien aikana niin Suomessa kuin muualla maailmassa (Einarsdottir, 2008; Hiltunen, 2020; Miklas ym., 2021). Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö, eli ADHD, (attention deficit hyperactivity disorder) on neuropsykiatrinen häiriö, joka oireilee pääsääntöisesti aktiivisuuden säätelyn haasteina, tarkkaamattomuutena ja impulsiivisuutena (Puustjärvi ym., 2018a, 11; Voutilainen & Puustjärvi, 2014, 72). Koska suuri osa, noin 77 % suomalaisista 1–6-vuotiaista lapsista, osallistuu varhaiskasvatukseen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [THL], 2020), on pääteltävissä, että lasten lisääntynyt ADHD-oireilu ja levoton käyttäytyminen näkyvät myös varhaiskasvatuksen arjessa.

Tutkimuksen tarpeellisuutta lisää se, että ADHD-oireisten lasten varhaiskasvatuksessa saamasta tuesta ja tukitoimien hyödyllisyydestä on vasta niukasti tutkittua tietoa (Sandberg, 2018, 23). Haasteiden ilmaantuessa on

tukitoimien varhaisella ja yksilöllisellä kohdentamisella mahdollisuus edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista, ja oikea-aikaisilla tukitoimilla voidaan myös ehkäistä ongelmien kumuloitumista (Opetushallitus, 2018, 54). Varhaiskasvatuksessa käytettävien pedagogisten tukitoimien voidaan ajatella hyödyttävän ADHD-diagnoosin saaneiden lapsien lisäksi muista syistä levottomasti käyttäytyviä lapsia, eikä niistä voida ajatella aiheutuvan haittaa ryhmän muillekaan lapsille (Ahonen, 2017, 39; Sandberg, 2018, 23). Inklusiivisen varhaiskasvatuksen periaatteiden mukaisesti lapsen tuki tulisikin ensisijaisesti toteuttaa lapsen omassa ryhmässä (Opetushallitus, 2018, 55).

Ahonen (2015) on väitöskirjassaan tutkinut haastavasi käyttäytyviä lapsia ja haastavia kasvatustilanteita, ja mainitsee tärkeimpinä varhaiskasvattajien suosimina pedagogisina ratkaisuinä tällaisten tilanteiden selvittämiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi pienryhmätoiminnan suosimisen, kasvattajan toistuvan reflektoinnin ja myönteisen palautteen antamisen lisäksi ennakkoinnin, joka pohjautuu oman ryhmän tarpeiden tuntemiseen. Einarsdottirin (2008, 386) mukaan varhaiskasvatuksen opettajat kokevat selkeän struktuurin sekä yhtenäisten sääntöjen ja toimintatapojen olevan pääroolissa, kun lapsella esiintyy edellä mainittuja käyttäytymisen haasteita. Myös pienryhmätoiminnan ja aikuisen läsnäolon kerrotaan tutkimuksen mukaan vastaavan tällaisten lasten tarpeisiin.

Vaikka aktiivisuuden säätelyn haasteet, impulsiivisuus ja tarkkaamattomuus ovat ADHD:lle tyypillisiä oireita, ne voivat selittyä muillakin tekijöillä (Voutilainen & Puustjärvi, 2014, 71, 76). Tälle tutkimukselle ei ole oleellista, onko lapsella diagnosoitu ADHD, kun tarkastellaan levottoman käyttäytymisen ilmenemisen tapoja ja ryhmässä käytettyjä pedagogisia ratkaisuja, sillä tutkimuksen ei ole tarkoitus niputtaa levottomasti käyttäytyviä lapsia lääketieteellisen diagnoosin alle, tai leimata ADHD-diagnoosin saaneet lapset yhdenlaisiksi. Tutkimuksen pohjana on jokaisen lapsen yksilöllisyyden arvostaminen erilaisuuden ja poikkeavuuden korostamisen sijaan. Ongelmakeskeisestä lähestymistavasta huolimatta tutkimuksessa pyritään ratkaisukeskeisesti löytämään keinoja levottomasti käyttäytyvien tukemiseen varhaiskasvatuksen arjen kontekstissa.

Tutkimuksen aiheen valintaan vaikutti tutkijan omakohtainen huoli varhaiskasvatuksen opettajaopiskelijoiden eriävistä valmiuksista kohdata ja tukea varhaiskasvatuksessa levottomasti käyttäytyviä lapsia, sillä tutkijan oman kokemuksen mukaan koulutuksen antama tietopohja lasten erilaisten

käyttäytymisten haasteiden huomioimiseen on vaihtelevaa, ja pitkälti opiskelijan oma-aloitteisuuden varassa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2018, 54) mukaan koko varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on koulutuksensa ja työnkuvansa puitteissa vastuu lapsen tuen tarpeen havainnoimisesta ja mahdollisen tuen antamisesta. Tämän vuoksi tutkimuksen toivotaan antavan yliopistolta työelämään siirtyville varhaiskasvatuksen opettajille tietoa levottomasti käyttäytyvien lasten haasteiden tunnistamisesta sekä keinoja levottomasti käyttäytyvien lasten tukemiseen varhaiskasvatuksen opettajien kokemusten kautta.

2 LEVOTTOMASTI KÄYTTÄYTYVÄT LAPSET

2.1 Levoton käyttäytyminen

Varhaiskasvatusryhmissä on tavanomaisesti monia levottomasti käyttäytyviä lapsia (Ahonen, 2017, 38). Ahonen (2017, 37) kuvaa levottoman käyttäytymisen olevan yliaktiivista käytöstä, joka pitää usein sisällään motorisen levottomuuden, voimakkaan äänenkäytön, impulsiivisen käyttäytymisen sekä oman vuoron odottamisen ja tarkkaavuuden säätelyn haasteet. Lapsen levoton käyttäytyminen voidaan myös nähdä huomionhakuisuutena, sillä levottomasti käyttäytyvän lapsen äänenkäyttö on usein voimakasta ja hän osallistuu innokkaasti erilaisiin aktiviteetteihin (Ahonen, 2015, 42). Tällaisen levottoman käyttäytymisen voidaan ajatella aiheuttavan negatiivisia tunteita, väärinymmärryksiä sekä ristiriitoja lapsen sosiaalisessa ympäristössä.

Varhaiskasvatusympäristö on usein hektinen ja hälyisä, ja sisällä oltaessa melutaso voi saavuttaa yli 70 desibeliä (Lötjönen, 2015), joka vastaa liikenteestä aiheutuvaa melua (Kuuloliitto, n.d.). Varhaiskasvatusikäisille lapsille ajoittainen levoton ja impulsiivinen käyttäytyminen on yleistä (Ahonen, 2017, 38, 46), ja syitä tällaiselle ajoittain esiintyvälle levottomalle ja kovaääniselle käytökselle on monia. Temperamentin lisäksi fyysiset tekijät, kuten nälkä ja väsymys, voivat aiheuttaa levottomuutta, samoin kuin voimakkaat tunnetilat ja erilaiset kivut. Myös lapsen kehitykseen liittyvä vaikeus ymmärtää puhetta sekä kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen puutteet voivat lisätä lapsen rauhattomuutta. (Ahonen, 2017, 37; Puustjärvi ym., 2018b, 32.) Lapsi voi siis käyttäytyä levottomasti monista eri syistä, eikä käyttäytymisen taustalla voida automaattisesti ajatella olevan diagnosoitavissa olevaa häiriötä, kuten aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriötä.

Seuraavaksi avataan aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön määritelmää ja esiintymistä erityisesti alle kouluikäisillä lapsilla. Tutkimuksen kannalta on oleellista tutustua tarkemmin aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön

erityispiirteisiin, sillä ne voivat osaltaan selittää lapsen levotonta käyttäytymistä. ADHD-diagnoosin saaneen lapsen käyttäytyminen eroaa muista syistä aiheutuneesta levottomasta käyttäytymisestä pääsääntöisesti oireiden pysyvyyden ja vakavuuden perusteella, vaikka käyttäytyminen muuten on samankaltaista kaikilla levottomasti käyttäytyvillä lapsilla (Ahonen, 2017, 38).

2.2 Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö

Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö, eli ADHD, on lääketieteellisesti määriteltynä neuropsykiatrinen häiriö, jolle on olemassa täsmälliset kriteerit, joita alle kouluikäisen lapsen kohdalla tulee arvioida perusteellisesti ennen diagnoosin asettamista. Vaikka ADHD:n oireisiin kiinnitetään usein huomiota vasta esiopetus- tai kouluikäisillä lapsilla iän ja ympäristön vaatimusten kasvaessa eikä luotettavaa diagnoosia usein voida tehdä alle 5-vuotiaille lapsille (Voutilainen & Puustjärvi, 2014, 76), voi lapsen käytöksessä tunnistaa ADHD:lle tyypillisiä piirteitä jo ennen kouluikää (Närhi ym., 2019, 352). ADHD-diagnoosi voi kuitenkin auttaa varhaiskasvattajaa ymmärtämään paremmin lasta ja lapsen levotonta käyttäytymistä (Einarsdottir, 2008, 385).

ADHD:n ydinoireita ovat tarkkaavuuden ja aktiivisuuden säätelyn haasteet sekä impulsiivisuus, ja häiriö voi ilmetä tarkkaamattomuuspainotteisena tai kaikkien kolmen ydinoireen yhdistelmänä (Närhi ym., 2019, 350, 352). Jotta diagnoosin asettamisen kriteerit täyttyvät, tulee oireiden aiheuttaa lapsen toimintakyvylle huomattavaa haittaa, kuten oppimisvaikeuksia sekä alttiutta tapaturmatilanteisiin (Ahonen, 2017, 38; Puustjärvi ym., 2018a, 11). Oireiden on oltava ikä- ja kehitystasolla poikkeavia, ympäristöstä riippumattomia ja jatkuvia, eikä niitä voida selittää hitaalla kypsymisellä, muilla neuropsykiatrisilla häiriöillä, mielialahäiriöillä, traumaattisilla kokemuksilla tai esimerkiksi lääkkeiden haittavaikutuksilla (Närhi ym., 2019, 352; Puustjärvi, 2016a; Puustjärvi, 2016b). On kuitenkin huomioitava, että aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriölle on luontaista myös samaan aikaan esiintyvät muut neurologiset ja psyykkiset häiriöt, ja vaikka oireet ovat pääsääntöisesti ympäristöstä riippumattomia, voivat ympäristöstä kumpuavat ärsykkeet lisätä oireiden voimakkuutta (Puustjärvi ym., 2018a, 13, 17).

Lapsella saattaa esiintyä myös vireystilan säätelyn, tunnesäätelyn, aistisäätelyn ja toiminnanohjauksen haasteita (ADHD-liitto, n.d.; Sandberg 2018, 13; Sandberg 2021, 90). Alle kouluikäisillä lapsilla huomattavin aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöstä kielivä piirre on aktiivisuuden säätelyn haasteisiin liittyvä yliaktiivisuus ja impulsiivisuus, mutta on mahdollista, että yliaktiivisuuden sijaan lapsen haasteet näyttäytyvät aliaktiivisuutena (Sandberg, 2018, 27). Tällaista lasta voidaan kuvailla ajatuksiinsa uppoutuvaksi taivaanrannan maalariksi. (Puustjärvi, ym., 2018b, 32).

Tieto aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön moninaisista oireista auttaa varhaiskasvatuksessa kasvattajia tunnistamaan myös sellaisten lasten haasteet, joilla yliaktiivisuuden sijaan ilmenee muita ADHD:lle tyypillisiä oireita. Siinä missä yliaktiivisuus voi näyttäytyä loputtomana puheena, kovaäänisyytenä ja liikkeenä, kuten ympäriinsä juoksenteluna (Puustjärvi ym., 2018a, 15; Sandberg, 2018, 27), aliaktiivisuus, joka on yleensä yhdistetty tarkkaamattomuuteen, voi puolestaan ilmetä alhaisena vireystilana tai hitautena, jolloin lapsen on vaikea aloittaa ja viedä loppuun erinäisiä tehtäviä ja päivittäisiä toimintoja, kuten ruokailua. (Puustjärvi, 2017; Puustjärvi ym., 2018b, 34). Tarkkaamattomuuden haasteet tulevat kuitenkin useimmin ilmi vasta kouluun siirryttäessä (Puustjärvi, 2017) eivätkä välttämättä siksi herätä huolta varhaiskasvatuksessa, jossa lasten ei vielä tarvitse pystyä pitkäkestoisempaa keskittymistä vaativiin tehtäviin (Närhi ym., 2019, 354).

Myös toiminnanohjauksen haasteet voivat aiheuttaa aliaktiivisuuden kaltaisia vaikeuksia, jolloin lapsi kaipaa tukea, muistuttelua ja tavallista enemmän toistoja erilaisten tavanomaisten taitojen sekä tehtävien ja toimintojen edistämiseksi ja alkuun panemiseksi. Toiminnanohjauksen haasteet saattavat aiheuttaa lapsessa lamaanumista ja jumiutumista, josta eteenpäin pääsemiseksi hän tarvitsee aikuisen apua ja tukea (Ahonen, 2017, 41; Puustjärvi, 2017, Puustjärvi ym., 2018b, 34). Myös erilaisiin muutoksiin sopeutuminen voi olla haastavaa, ja lapsi voi jumiutua muutoksen synnyttämiin, tai muuten ilmeneviin, tunnetiloihin. Toiminnanohjaustaitojen kehittyminen kuitenkin vaihtelee runsaasti 4–6-vuotiailla lapsilla (Närhi ym., 2019, 351), eikä toiminnanohjauksen haasteista voida tehdä yksioikoisia päätelmiä lapsen mahdollisista muista haasteista tai oppimisvaikeuksista.

Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöön liittyvän impulsiivisen käyttäytymisen vuoksi on puolestaan mahdollista, että lapsella on haasteita kaverisuhteissaan, ja riitojen, kiusaamisen ja kiusatuksi tulemisen lisäksi hän voi jäädä täysin ilman leikkikavereita (Puustjärvi ym., 2018b, 33; Sandberg, 2018, 28). Impulsiiviseen käyttäytymiseen liittyy myös itsesäätelyn haasteet, jotka omalta osaltaan vaikeuttavat kaverisuhteiden kehittymistä. Itsesäätelytaidot ovat taitoja, jotka mahdollistavat tunteiden, käyttäytymisen ja tietoisien toiminnan säätelyn tilanteeseen sopivalla tavalla (Aro, 2011,10; Närhi ym., 2019, 350). ADHD-diagnoosin saaneella lapsella voikin olla vaikeuksia säädellä omaa käyttäytymistään, jolloin lapsen mieliala voi vaihdella nopeasti ja olla pienillekin ärsykkeille reaktiivinen (Sandberg, 2018, 29). Koska lapsen on hankala hallita impulssejaan, tarvitsee hän aikuista säätelemään niin tunteitaan kuin toimintaansa kaikkien lasten turvallisen varhaiskasvatusympäristön takaamiseksi (Sandberg, 2021, 106).

Kuten edellä on todettu, voi aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö esiintyä yhtä aikaa muiden neurologisten tai psyykkisten häiriöiden ja haasteiden kanssa. On kuitenkin mahdollista, että muut vaikeudet, kuten mielenterveyden häiriöt, syntyvät tarkkaavuuden ja aktiivisuuden häiriön moninaisten oireiden vuoksi, sillä oireet voivat johtaa muun muassa jatkuviin epäonnistumisiin ja kiusatuksi tulemiseen (Puustjärvi ym., 2018a, 17). Lapsen erilaisista toimintatavoista sekä mahdollisista virheistä ja epäonnistumisista kumpuavan negatiivisen palautteen toistuva vastaanottaminen voi aiheuttaa huonommuuden tunteita, heikentää itsetuntoa ja vahingoittaa psyykkistä kehitystä. Lapselle voi myös kehittyä negatiivinen minäkäsitys, jos hän yrityksistään huolimatta alittaa ympäristön odotukset ja saa usein osakseen kielteistä huomiota. (Sandberg, 2018, 36–37.)

3 KAIKILLE YHTEINEN VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatustoimintaa säätelee Suomessa useat lait ja säädökset, joista keskeisimpinä voidaan pitää Suomen perustuslakia (1999/731), varhaiskasvatustalakeia (540/2018) ja valtioneuvoston asetusta varhaiskasvatuksesta (753/2018). Lisäksi lukuisat kansainväliset sopimukset vaikuttavat varhaiskasvatuksen järjestämiseen ja toimintaan, kuten YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (1989). Varhaiskasvatustalain (540/2018) 2 §:n mukaan varhaiskasvatus määritellään pedagogiikkaa painottavana kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutena, ja varhaiskasvatustalain (540/2018) 3 §:ssä säädetään varhaiskasvatuksen tavoitteista, joihin myös lapsen tuen tarpeen havaitseminen sekä yksilöllisen tuen järjestäminen sisältyvät. Varhaiskasvatustalakiin (540/2018) pohjautuva Opetushallituksen (2018) määräys varhaiskasvatustussuunnitelman perusteista on yksi oleellisimmista varhaiskasvatuksen järjestämistä säätelevistä määräyksistä esiopetuksen opetustussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2014) lisäksi, sillä sen tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuutta sekä lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Koska varhaiskasvatustussuunnitelman perusteet on myös oikeustasolla velvoittava asiakirja, on sitä noudatettava varhaiskasvatustoitinnassa ympäri Suomea. (Opetushallitus, 2018, 7, 15.) Varhaiskasvatusta säätelevien lakien ja säädöksen tarkoituksena voidaan ajatella olevan ennen kaikkea lapsen edun toteutumisen takaaminen.

3.1 Inklusiivinen varhaiskasvatus

Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteissa painotetaan varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin inklusiivista luonnetta (Opetushallitus, 2018, 30). Varhaiskasvatuksen inklusioperiaatteiden mukaan varhaiskasvatus on kaikille lapsille avoin riippumatta mahdollisesta tuen tarpeesta, sukupuolesta,

uskonnosta, kielestä, kulttuurista tai muista seikoista (Opetushallitus, 2018, 15; Takala ym., 2020, 16). Inklusio ulottuu jokaiseen lapseen, sillä varhaiskasvatuksessa toteutettavaa kasvua, kehitystä ja oppimista tukevaa toimintaa suunnitellaan pedagogisin ratkaisuin yksilölliset tarpeet ja vahvuudet huomioiden, esimerkiksi toimintaa eriyttämällä sekä oppimisympäristöjä ja ryhmiä mukauttamalla, jotta kaikkien ryhmän lasten osallistuminen on mahdollista toteuttaa (Alijoki & Pihlaja, 2020, 280; Opetushallitus, 2018, 56; Takala ym., 2020, 16). Inklusion keskeisenä ajatuksena voidaan siis pitää kaikille yhteisen toiminnan mahdollistamista. Useista yksilöllisesti kehittyvistä ja oppivista lapsista muodostuvat ryhmät edellyttävät kasvattajilta koulutuksen antamaa pätevyyttä ja yhteistyötaitoja toimia moniammatillisesti osaamistaan hyödyntäen (Takala ym., 2020, 27–28). Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttaminen vaatii kuitenkin ammatillisen osaamisen lisäksi oikein kohdistettuja kuntakohtaisia resursseja, eikä inklusiivisuuden voida ajatella toteutuvan kritiikittömästi suomalaisessa varhaiskasvatuksessa, sillä sen periaatteiden noudattaminen ei toteudu yhtäläisesti kaikissa kunnissa. Esimerkiksi lasten osallisuuden toteutumisessa sekä varhaiskasvattajien asenteissa ja tuen tarpeen ymmärtämisessä on hyvin paljon kuntakohtaista vaihtelevuutta. (Alijoki & Pihlaja, 2020, 279–280.)

3.2 Varhaispedagogiikka

Varhaiskasvatuksessa painottuu tutkimustietoon ja varhaiskasvattajien asiantuntemukseen pohjautuva suunnitelmallinen ja tavoitteellinen pedagoginen toiminta, joka toteutuu kasvattajien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa (Opetushallitus, 2018, 22, 36). Laadukas pedagogiikka luo pohjan lapsen kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle (Alijoki & Pihlaja, 2020, 278). Kuten edellä on mainittu, luo varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Opetushallitus, 2018) raamit varhaiskasvatuksen järjestämiselle, toteuttamiselle ja kehittämiselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2018) pohjalta kunnat laativat paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat, ja päiväkodissa toteutettavassa varhaiskasvatuksessa puolestaan laaditaan jokaiselle varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä kasvattajien, lapsen ja lapsen

huoltajien kanssa. Lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksena on varmistaa yksilöllisten tavoitteiden ja tarpeiden huomiointi yhteistä toimintaa suunnitellessa ja toteuttaessa. (Salminen & Poikonen, 2018, 63–64.) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan merkitään myös mahdollinen tuki ja käytettävät tukitoimet sekä tukitoimiin liittyvät vastuut (Opetushallitus, 2018, 57).

Arviointia voidaan pitää varhaispedagogiikan kulmakivenä, sillä sen avulla pystytään sekä kehittämään varhaiskasvatusta että edistämään ja suunnittelemaan sitä lapsilähtöisesti. Säännöllinen ja systemaattinen arviointi mahdollistaa myös lapsen kehitykseen ja oppimiseen vaikuttavien haasteiden ja tuen tarpeen tunnistamisen. (Heikka ym., 2020, 59; Opetushallitus, 2018, 61.) Salminen ja Poikonen (2019, 65) kuvaavat arviointia seuraavasti: ”arviointi pohjautuu kansallisesti monitahoiseen prosessiin, joka läpäisee kaikki varhaiskasvatuksen tasot kansalliselta tasolta aina yksittäisen lapsen tasolle saakka”.

3.3 Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2018, 54) määritellään periaatteet varhaiskasvatuksessa toteutettavalle kehityksen ja oppimisen tuelle, jonka järjestämisessä lapsen yksilölliset tarpeet ja vahvuudet ovat keskiössä. Lapsen tuen tarpeeseen vastataan pääasiallisesti lapsen omassa päiväkodissa ja ryhmässä erilaisilla pedagogisilla, rakenteellisilla ja hyvinvointia tukevilla ratkaisuilla (Opetushallitus, 2018, 54, 57). Tässä tutkimuksessa painottuvat varhaiskasvatuksessa käytetyt pedagogiset ratkaisut ja varhaiskasvatuksen opettajan rooli ratkaisujen tekijänä, minkä vuoksi joissakin päiväkodeissa käytössä olevaa kolmiportaisen tuen mallia ei koeta oleelliseksi avata. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus, 2018, 57) mukaan lapsen tukena käytettyjä pedagogisia ratkaisuja ovat muun muassa yksilöllinen ohjaaminen, apuvälineiden hyödyntäminen sekä kuvien käyttö kommunikoinnin tukena.

Punnittaessa levotonta käyttäytymistä mahdollisen tuen tarpeen näkökulmasta, on huomioitava, että kulttuuri vaikuttaa siihen, miten lapsen levotonta käyttäytymistä tulkitaan, ja miten oppimisen ja kehityksen normit

määräytyvät (Ahonen, 2017, 38; Alijoki & Pihlaja, 2020, 275). Myös varhaiskasvattajan oppimis- ja lapsikäsitteet määrittelevät hänen työtään ja odotuksiaan lasten oppimisesta ja kehityksestä (Kronqvist, 2020, 13, 16), samoin kuin asenteet ja oletukset vaikuttavat kasvattajan tulkintoihin tukea tarvitsevista lapsista (Ahonen, 2015, 58). Varhaiskasvattajan on hyvä tiedostaa omat asenteensa ja niiden vaikutukset toimiessaan lasten parissa. Kuten Ahonen tuo väitöskirjassaan esille, on kasvattajan harjoittama reflektointi tärkeää. Reflektion avulla varhaiskasvattaja pystyy arvioimaan omaa toimintaansa ja kehittämään työtapojaan. (Ahonen, 2015, 177.)

Tuen tarvetta pohdittaessa on lapsen käyttäytymistä arvioitava erilaisissa tilanteissa pidemmältä aikaväliltä (Aro, 2011, 107). Levottoman käyttäytymisen voidaan ajatella aiheuttavan ongelmia varhaiskasvatuksessa, jos se uhkaa levottomasti käyttäytyvän lapsen ryhmätoimintaan osallistumista tai häiritsee muita ryhmän lapsia (Ahonen, 2017, 38), sillä jokaisella lapsella on varhaiskasvatukseen osallistuessaan oikeus turvalliseen, kiusaamisesta vapaaseen lapsuuteen sekä kuulluksi ja nähdyksi tulemiseen (Opetushallitus, 2018, 20). Kuten alaluvussa 2.2 on mainittu, lapsi voi saada osakseen toistuvasti negatiivista palautetta, kokea epäonnistumisia ja jäädä vaille oikeanlaista tukea, minkä myötä lapsen elämää häiritsevillä haasteilla voi olla kauaskantoisia seurauksia, mikäli niihin ei puututa ajoissa. Lapsen tuen tarve tulisikin nähdä jokapäiväisten haasteiden kautta (Aro, 2011, 108). Ideaalia olisi, että varhaiskasvatusryhmän henkilöstö oppisi tuntemaan ryhmän lapset tarpeeksi hyvin, jolloin pitkäkestoiset haasteet käyttäytymisessä pystyttäisiin erottamaan ajoittaisista, mahdollisesti tilannekohtaisista vaikeuksista.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia levottomasti käyttäytyvien lasten haasteiden näyttäytymisestä ja tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita erilaisista tavoista, joilla levoton käyttäytyminen ilmenee, ja hyväksi koetuista pedagogisista ratkaisuista lapsen haasteiden helpottamiseksi. Tavoitteena on varhaiskasvatuksen opettajien kokemusten pohjalta lisätä ja jakaa ymmärrystä erilaisista tavoista tukea levottomasti käyttäytyviä lapsia varhaiskasvatuksessa.

Varsinaisiksi tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

- 1) Millaisena varhaiskasvatuksen opettajat näkevät lapsen levottoman käyttäytymisen varhaiskasvatuksessa?
- 2) Millaisia pedagogisia ratkaisuja varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät levottomasti käyttäytyvien lasten tukemiseksi?

4.2 Laadullinen tutkimus

Tämä tutkimus on toteutettu kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen menetelmin. Laadullisen tutkimuksen keskiössä on todellinen elämä ja sen monitulkintaisuus sekä yksittäisten kokemusten subjektiivisuus. Tutkimuksessa siis korostuu tutkimukseen osallistuvien kokemukset tutkittavasta ilmiöstä sen sijaan, että päämääränä olisi tilastollinen yleistettävyys. (Hirsjärvi ym., 2009, 161; Puusa & Juuti, 2020, 74; Tuomi & Sarajärvi, 2018, 74).

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkittava ryhmä valitaan harkitusti ja tarkoituksenmukaisesti tutkimuksen tavoitetta ajatellen (Hirsjärvi ym., 2009, 164; Puusa & Juuti, 2020, 83). Tässä tutkimuksessa tutkittavaksi ryhmäksi valittiin varhaiskasvatuksen opettajat, sillä heillä on pedagoginen vastuu ryhmänsä toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista

(Opetushallitus, 2018, 18). Vaikka kaikkien varhaiskasvatuksen ammattilaisten kokemukset ovat arvokkaita, tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita erityisesti varhaiskasvatuksen opettajan näkökulmasta ja käyttämistä pedagogisista ratkaisuista varhaiskasvatusryhmässä, jossa on yksi tai useampi levottomasti käyttäytyvä lapsi. Pedagogisen vastuun puitteissa varhaiskasvatuksen opettaja myös laatii lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat yhdessä lasten ja heidän huoltajiensa kanssa lapsen aloittaessa päiväkodissa, ja tämän jälkeen vähintään vuosittain. Henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan merkitään lapsen vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden lisäksi kehitystä ja oppimista tukevat tavoitteet ja toimintamallit sekä mahdollinen tuen tarve. (Opetushallitus, 2018, 9–11.) Tässä tutkimuksessa on aiheellista selvittää yksinomaan varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia, sillä jokaisen lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma on otettava huomioon koko lapsiryhmää koskevia pedagogisia ratkaisuja tehdessä (Opetushallitus, 2018, 10).

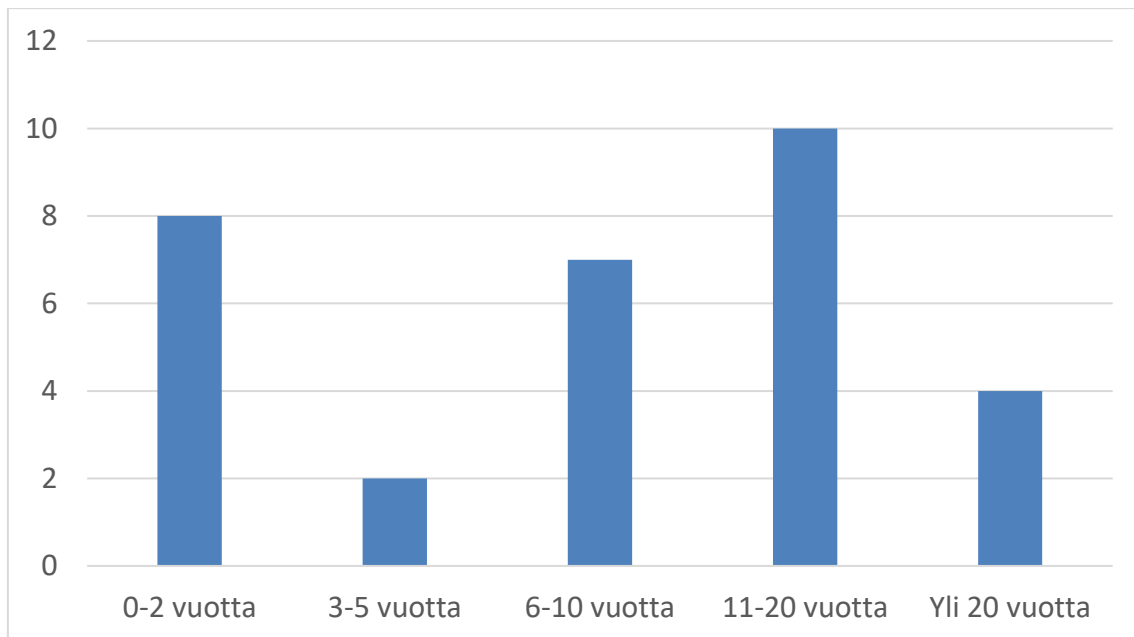
4.3 Aineiston keruu

Laadullisen tutkimuksen aineiston hankinnalle on ominaista sellaisten menetelmien käyttäminen, jotka mahdollistavat tutkittavien kokemusten ja äänen esiin tuomisen (Hirsjärvi ym., 2009, 164; Puusa & Juuti, 2020, 83). Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin Facebookin kahdesta varhaiskasvatuksen ammattilaisille suunnatusta suljetusta ryhmästä sähköisen kyselylomakkeen (Liite 1) avulla. Kyselylomakkeen ohessa esitetyssä saatekirjeessä sekä kyselylomakkeen saatesanoissa tarkennettiin, että kysely on kohdistettu varhaiskasvatuksen opettajille. Kyselylomake palveli tutkimuksen tarkoitusta, sillä sen avulla oli mahdollista hankkia tutkimuksen laajuudelle sopiva ja tarpeeksi kattava määrä tutkimusaineistoa. Kyselylomakkeen avulla on mahdollista myös kysyä useampia kysymyksiä (Hirsjärvi ym., 2009, 195), ja näin saada laajempi ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä. Tätä kyselylomakkeen tarjoamaa mahdollisuutta hyödynnettiin kysymyksiä muotoiltaessa.

Kyselylomakkeen kysymykset olivat vastaajien taustatietoja käsitteleviä kysymyksiä lukuun ottamatta pääsääntöisesti avoimia. Avoimet kysymykset mahdollistavat vastaajien äänen sekä tutkittavaan ilmiöön liittyvien tietojen ja

tunteiden esiin tuomisen (Hirsjärvi ym., 2009, 201). Tämän tutkimuksen tavoitteen kannalta oli oleellista huomioida, että kyselylomakkeen kysymykset antoivat tilaa tutkittavien omien ajatusten vapaalle ilmaisulle. Kyselylomakkeen 12 kysymyksestä 5 oli monivalintakysymyksiä. Taustakysymysten lisäksi monivalintakysymysmuotoilua hyödynnettiin kysymyksessä 7, joka käsitteli mahdollisia ryhmässä olevia ADHD-diagnoosin saaneita lapsia. Kysymys 8 oli tarkoitettu vastaajille, joiden ryhmässä on tällä hetkellä, tai menneisyydessä ollut, ADHD-diagnoosin saanut lapsi, ja viimeinen kysymys oli kaikille osallistujille vapaaehtoinen. Avoimet kysymykset käsittelivät muun muassa vastaajien kokemuksia lapsen levottoman käyttäytymisen näyttäytymisestä erilaisissa arjen tilanteissa, varhaiskasvatuksessa käytettyjä pedagogisia ratkaisuja sekä vanhempien ja moniammatillisen tiimin kesken tehtävää yhteistyötä. Kyselylomakkeen kysymykset 10 ja 11 jäivät analyysivaiheessa lopulta pois, sillä aineisto ei niiden osalta vastannut tutkimukselle asetettuun tehtävään.

Kyselylomakkeen avulla kerätyn aineiston puutteena voidaan pitää epävarmuutta vastaajien asennoitumisesta ja vastauksien rehellisyydestä sekä mahdollista katoa, eli vastaamattomuuden suurta määrää (Hirsjärvi ym., 2009, 195). Tämän tutkimuksen osalta ei ollut huolta vastamaattomuudesta, sillä riittävä aineisto muodostui vuorokaudessa, jonka jälkeen kyselylomake suljettiin, jotta aineisto pysyisi otollisen kokoisena tutkimukselle ja olisi mahdollista analysoida sille asetetussa aikataulussa. Kyselyyn vastasi kaiken kaikkiaan 31 varhaiskasvatuksen opettajaa, joista kymmenellä oli kokemusta varhaiskasvatukseen osallistuneesta ADHD-diagnoosin saaneesta lapsesta. Vastaajista 17, eli 55 %, työskentelee parhaillaan tai on aiemmin työskennellyt integroidussa ryhmässä. Tutkimukseen osallistuneilla varhaiskasvatuksen opettajilla oli vaihtelevasti työkokemusta alalta. Kuviossa 1 havainnollistetaan vastaajien jakaumaa työkokemuksen perusteella.

KUVIO 1. Vastaajien työkokemus vuosina

4.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysi aloitettiin tutkimusaineiston huolellisella läpikäynnillä, jonka jälkeen aineisto siirrettiin Exceliin. Tässä tutkimuksessa analyysimenetelmänä hyödynnettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia, sillä sisällönanalyysi mahdollistaa aineiston perinpohjaisen tarkastelun tiivistämisen ja järjestelemisen avulla (Puusa, 2020, 144–145). Aineistolähtöisessä analyysissä hyödynnetään aineistosta nousevia ilmaisuja (Juuti & Puusa, 2020, 11), ja tämän vuoksi se valikoitui myös tässä tutkimuksessa käytettäväksi analyysimenetelmäksi. Koska ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastatessa aineiston analyysiin myötävaikutti myös tutkimuksen teoreettinen viitekehys, voidaan todeta analyysimenetelmän sisältävän myös teoriaohjaavan analyysin piirteitä. Tuomen ja Sarajärven mukaan (2018, 82) teoriaohjaava analyysimenetelmä hyväksyy aikaisemman tiedon merkityksen aineistoa analysoidessa, ja käyttää teoriaa mentorinaan antaen kuitenkin tilaa aineistosta nouseville uusille oivalluksille.

Aineistolähtöisen analyysin periaatteiden mukaisesti tutkimusaineistosta nostetaan tutkimustehtävän kannalta olennaisia analyysiyksiköitä, joita ei ole ennalta määriteltä. Analyysiyksikön valinta on tärkeä osa sisällönanalyysia, ja sen valintaan vaikuttavat sekä tutkimuskysymykset että kerätty aineisto. (Tuomi &

Sarajärvi, 2018, 81, 92.) Tässä tutkimuksessa analyysiyksiköksi muodostui tutkimukseen osallistuneiden vastauksista löydetyt ajatuskokonaisuudet. Analyysiyksikön muodostamisen jälkeen aineisto pelkistettiin. Pelkistämällä aineistosta poistetaan ilmaukset, jotka ovat tutkimuksen kannalta epäolennaisia (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 93). Tässä vaiheessa alkuperäisilmaukset myös muutettiin yksinkertaisempaan muotoon aineiston käsittelyn helpottamiseksi. Pelkistämisen jälkeen jäljelle jääneistä, tutkimustehtävää palvelevista ajatuskokonaisuuksista etsittiin toistuvia ja yhteneviä teemoja sisältäviä ilmaisuja, jotka eroteltiin toisistaan värikoodien avulla esimerkiksi niin, että kaikki levotonta liikehdintää kuvaavat ilmaisut koodattiin sinisellä värillä. Tätä analyysin vaiheita voidaan kutsua teemoitteluksi. Teemoittelun avulla voidaan tarkastella ja vertailla valittujen teemojen esiintymistä, ja luoda niistä kategorioita (Puusa, 2020, 145). Teemoittelun avulla muodostettiin alakategorioita, jotka nimettiin aineistosta nousseiden ilmaisujen perusteella. Alakategorioita yhdisteltiin ja abstrahoitettiin, eli käsitteellistettiin, teoriaohjaavasti, kunnes niistä muodostui yläkategorioita, jotka ensimmäisen tutkimuskysymyksen suhteen muodostettiin ja nimettiin teoriaohjaavan analyysin avulla (Taulukko 1). Yläkategoriat nimettiin teoreettiseen viitekehykseen nojautuen, sillä aineistoa tarkasteltaessa huomattiin varhaiskasvatuksen opettajien vastausten olevan suurin osin yhtenäisiä luvussa 2 esitettyjen levottoman käyttäytymisen sekä aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön esiintymismuotojen kanssa. Toisen tutkimuskysymyksen osalta analyysi suoritettiin aineistolähtöisesti. Kun aineistosta etsittiin vastauksia varhaiskasvatuksen opettajien käyttämiin pedagogisiin ratkaisuihin, oli mielekästä teemoitella ja kategorisoida aineistoa ilman, että teoreettinen viitekehys ohjasi kategorioiden muodostamista ja nimeämistä. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla aineistosta nousseet teemoitellut ilmaisut abstrahoitettiin aineiston pohjalta, ja abstrahointia jatkettiin, kunnes ala- ja yläkategoriat saatiin muodostettua.

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston kategorisoinnista teoriaohjaavan analyysin avulla. Levottoman käyttäytymisen ilmeneminen yliaktiivisuutena.

Esimerkki alkuperäisilmauksesta	Alakategoria	Yläkategoria
<i>"Lapsi liikehtii jatkuvasti --."</i>	Levoton liikehdintä	Yliaktiivisuus
<i>"Siirtymissä juoksentelee edestakaisin --."</i>	Vaeltelu ja säntäily	
<i>"-- lapsi kiljuu ja äänтелеe lujaa --."</i>	Kovaäänisyys	
<i>"-- ainakin jotain ääntä on pakko pitää --."</i>	Taukoamaton puhe ja ääntely	
<i>"-- lähtee mukaan kaikkeen koheltamiseen."</i>	Yli-innostuneisuus	
<i>"-- vaikea hiljentyä ja rauhoittua --."</i>	Rauhoittumisen vaikeus	

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa avataan tutkimustuloksia. Tulokset esitellään tutkimuskysymyksittäin, ja niihin perehdytään yksityiskohtaisemmin alaluvuissa. Ensimmäiseksi esitellään levottoman käyttäytymisen esiintymismuotoja, minkä jälkeen siirrytään varhaiskasvatuksen opettajien käyttämiin pedagogisiin ratkaisuihin ryhmässä, jossa on yksi tai useampi levottomasti käyttäytyvä lapsi.

5.1 Lapsen levoton käyttäytyminen varhaiskasvatuksessa

Ensimmäinen tutkimuskysymys koskee varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia lapsen levottomasta käyttäytymisestä varhaiskasvatuksen arjen kontekstissa. Tutkimukseen osallistuneiden kokemukset ovat suurilta osin yhteneviä. Tulosten mukaan levoton käyttäytyminen näyttäytyy varhaiskasvatuksessa yliaktiivisuutena, tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteina sekä impulsiivisena käyttäytymisenä ja itsesäätelyn haasteina. Lisäksi pieni osa vastaajista mainitsee lapsen omaehtoisuuden ja vahvatahtoisuuden osana lapsen levotonta käyttäytymistä. Levottoman käyttäytymisen näyttäytymisen tavoissa ei nähdä eroa ADHD-diagnoosin saaneen lapsen ja muista syistä levottomasti käyttäytyvän lapsen kohdalla. Vaikka vastauksissa kuvataan lähinnä lasten varhaiskasvatuksessa ilmeneviä haasteita, osa vastaajista näkee myös lapsen levottoman käytöksen taakse, ja painottaa, ettei lapsi käyttäydy tahallisesti levottomasti. Eräs vastaaja kertoo lapsen vahvuuksiksi muun muassa uteliaisuuden, tiedonjanoisuuden ja hauskuuden. Seuraavaksi avataan tarkemmin, miten lapsen levotonta käyttäytymistä kuvataan varhaiskasvatuksen opettajien vastauksissa.

5.1.1 Yliaktiivisuus

Enemmistö (90 %) tutkimukseen osallistuneista varhaiskasvatuksen opettajista kertoo lapsen levottoman käyttäytymisen näyttävän varhaiskasvatuksen arjessa yliaktiivisuutena. Lapsen yliaktiivisuus näyttää vastaajien kokemusten mukaan levottomana liikehdintänä, vaelteluna ja säntäilynä, kovaäänisyytenä, taukoamattomana puheena ja ääntelynä, yli-innostumisena sekä rauhoittumisen vaikeutena. Vastaajista 68 % kertoo lapsen levottoman käyttäytymisen näyttävän levottomana liikehdintänä. Levotonta liikehdintää kuvaillaan muun muassa käsien ja jalkojen heilutteluna sekä hyörimisenä ja pyörimisenä. Levottomasti liikehtivällä lapsella koetaan myös olevan vaikeuksia pysyä aloillaan, sillä paikallaan ollessaankin lapsi saattaa kosketella ympärillä olevia tavaroita ja olla jatkuvassa liikkeessä. Ulkotiloissa levottomasti liikehtivän lapsen kuvataan suosivan peuhaamis- ja jahtaamisleikkejä.

Liikehdintä koko ajan, paikallaan pysyminen vaikeaa, joko heilutaan, liikutellaan jalkoja tai jutellaan kaverille. (Vastaaja 8)

Noin puolet vastaajista mainitsee lapsen vaeltelun, ja pieni osa vastanneista kuvaa tällaista toimintaa myös haahuiluna. Vastaajien mukaan lapsi saattaa poistua tilasta kesken toiminnan ja kuljeksia toisiin huoneisiin. Lisäksi lapsen kuvataan juoksevan ympäriinsä. Tätä juoksentelua nimitetään vastauksissa myös säntäilyksi.

Esim. Kesken pukemistilanteen lapsi saattaa säntäillä vessaan, ryhmätilaan tai viereisen ryhmän tiloihin. (Vastaaja 16)

Levoton käyttäytyminen ilmenee varhaiskasvatuksen opettajien vastauksissa myös äänenkäyttöön liittyvinä tekijöinä. Lähes puolet vastaajista kokee lapsen levottoman käyttäytymisen ilmenevän kovaäänisyytenä, joka näyttää varhaiskasvatuksen arjessa muun muassa kiljumisena, kirkumisena ja huutamisena. Noin 40 % vastaajista mainitsee lapsen taukoamattoman puheen ja ääntelyn. Muun muassa pöydän rummuttelu sekä sängynlaidan takominen nähdään tällaisena jatkuvana ääntelehtimisenä suulla tuotetun äänen lisäksi. Neljässä vastauksessa tuodaan esille lapsen kovaäänisyyden häiritsevän muita lapsia, ja erityisesti lepoaikojen aikana tapahtuva ääntely koetaan häiritseväksi.

Myös ruokailutilanteissa levottomasti käyttäytyvän lapsen koetaan häiritsevän muita ryhmän lapsia huutelemalla viereisiin pöytiin.

Saattaa huutaa tullakseen kuulluksi. (Vastaja 14)

Puhuu, puhuu, puhuu. Puhuu jatkuvasti, selostaa kaikkea, puhuu päälle, huutaa kaiken. (Vastaja 15)

Viidesosa vastaajista tuo esille lapsen yli-innokkaan käyttäytymisen, joka ilmenee muun muassa pelleilynä ja riehumisena sekä ylivirittyneisyytenä. Yli-innostuneisuutta kuvataan muutaman vastaajan toimesta huomionhakuisuutena. Myös rauhoittumisen vaikeus toistuu varhaiskasvatuksen opettajien vastauksissa, joista yhdeksän koskee yksinomaan vaikeutta rauhoittua lepoaikaan. Lapsella koetaan olevan vaikeuksia rentoutua ja löytää hyvää nukkuma-asentoa, mikä näkyy muun muassa sängyssä pyörimisenä. Rauhoittumisen vaikeus saattaa näyttäytyä lepoaikaan myös aiemmin mainittuna ääntelynä ja huutamisena.

Lepääminen on usein levotonta hyörimistä. (Vastaja 21)

5.1.2 Tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteet

Tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvatuksen opettajien mukaan lapsen levoton käyttäytyminen ilmenee varhaiskasvatuksessa yliaktiivisuuden lisäksi tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteina. Vastajat kuvaavat tarkkaavuuden haasteiden näyttäytyvän keskittymisvaikeuksina, ajatuksiin uppoutumisena ja huolimattomuutena sekä kuuntelemisen, ohjeiden noudattamisen ja silmiin katsomisen vaikeutena. Toiminnanohjaukseen liittyvät haasteet puolestaan ilmenevät toiminnan aloittamisen ja loppuun saattamisen vaikeutena sekä jatkuvan ohjeistuksen ja muistuttelun tarpeena.

Tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteet toistuvat valtaosassa (84 %) vastauksista, ja 68 %:ssa näistä vastauksista löytyy maininta lapsen keskittymisvaikeuksista. Levottomasti käyttäytyvällä lapsella kuvaillaan olevan vaikeuksia keskittyä arkisten toimintojen, kuten pukeutumisen ja ruokailun, lisäksi ohjattuun toimintaan, leikkiin ja vuorovaikutustilanteisiin. Osassa vastauksista korostuu lapsen herkkyys ympäristöstä kumpuaville ärsykkeille, jolloin

keskittymisen kuvataan herpaantuvan pienemmistäkin häiriötekijöistä, varsinkin hektisessä ympäristössä, jossa on paljon lapsia.

Keskittyminen herpaantuu ohjatussa toiminnassa heti n. 10min jälkeen, jolloin toimintaa on mahdotonta jatkaa hänen kanssaan. (Vastaaaja 1)

Lapsen on vaikea esimerkiksi keskittyä ruokailuun tai pukeutumiseen, kun ympärillä on paljon muita lapsia ja koko ajan tapahtuu paljon kaikenlaista ympärillä. (Vastaaaja 23)

Pieni osa vastaajista mainitsee lapsen uppoutuvan omiin ajatuksiinsa, jolloin lapsen koetaan olevan muissa maailmoissa. Huolimattomuutta puolestaan kuvataan erityisesti tavaroiden, kuten ruokailuvälineiden, putoiluna ja kaatuiluna. Myös sotkeminen nähdään lapsen huolimattomana toimintana, jolloin lapsi saattaa jättää käyttämänsä tavarat tai pelivälineet siivoamatta ja ”hujan hajan”.

Lähes puolessa vastauksista toistuu lapsen vaikeus kuunnella keskustelukumppania vuorovaikutustilanteissa sekä vaikeus kuunnella ja noudattaa annettuja ohjeita. Kuuntelemisen vaikeus liittyy varhaiskasvatuksen opettajien kuvailuissa keskittymisen haasteisiin, ja sen nähdään aiheuttavan haasteita myös toiminnan aloittamiseen ja ohjeiden noudattamiseen liittyen. Pienessä osassa vastauksia nostetaan esille auktoriteettien, eli tässä tapauksessa varhaiskasvatuksen henkilöstön, uhmaaminen ja kyseenalaistaminen, jonka lisäksi pieni osa vastaajista toteaa, että levottomasti käyttäytyvään lapseen on vaikea saada katsekontaktia.

Ohjeiden kuunteleminen on haastavaa, ja näin ollen niiden sisäistäminen ja ohjeen mukaan toimiminen on myös vaikeaa. (Vastaaaja 24)

Vastaajien mukaan toiminnanohjauksen haasteet ilmenevät pääsääntöisesti lapsen jatkuvan ohjeistuksen ja muistuttelun tarpeena, ja niiden nähdään myös liittyvän keskittymisvaikeuksiin. Lapsella kuvataan olevan vaikeuksia sekä erilaisten toimintojen aloittamisen että loppuun saattamisen suhteen. Vastaajista 16 % kertoo lapsen tarvitsevan muistuttelua muun muassa ruokailutilanteissa, joissa lapsen syöminen keskeytyy eikä etene oma-aloitteisesti. Myös pukeutumistilanteissa sekä askartelun valmiiksi saattamisessa lapsen kuvataan tarvitsevan ohjausta toiminnan loppuun saattamiseksi, ja tätä kutsutaan vastauksissa myös huomion palauttamiseksi käsillä olevaan toimintaan.

Asioiden esim. pukeutumisen hoitaminen alusta loppuun oikeassa järjestyksessä on vaikeaa. (Vastaaja 16)

5.1.3 Impulsiivinen käyttäytyminen ja itsesäätelyn haasteet

Levottomasti käyttäytyvän lapsen impulsiivista toimintaa kuvataan noin puolessa (52 %) varhaiskasvatuksen opettajien vastauksista, joista suurimmassa osassa lapsen impulsiivisuuden kerrotaan näkyvän malttamattomuutena ja oman vuoron odottamisen vaikeutena. Malttamattomuus ja odottamisen vaikeus ilmenee lapsen käyttäytymisessä muun muassa toisen lapsen tai aikuisen puheenvuoron ohittamisena ja keskeyttämisenä sekä päälle puhumisena. Myös leikkien nopeatempoista vaihtelua kuvataan yli neljäsosassa niistä vastauksista, jotka käsittelevät ylipäätään lapsen impulsiivista käyttäytymistä. Leikkien jatkuvan vaihtelun ja muun impulsiivisen käyttäytymisen nähdään vaikuttavan haitallisesti lapsen kaverisuhteiden syntyymiseen, sillä pidempikestoisten yhteisleikkien puuttumisen lisäksi impulsiivisen käyttäytymisen kerrotaan myös häiritsevän muita lapsia ja aiheuttavan heissä närkästystä.

Vaikea odottaa omaa vuoroa tai huomioida muita lapsia toiminnassa. Esim. piirihetkillä puhuu jatkuvasti muiden päälle eikä kuuntele ohjeita tai muiden asiaa. (Vastaaja 10)

Malttamattomuus toteutettaessa toimintaa. Vuoron odottaminen on haastavaa ja tällöin saattaa esim. ärsyntyä toisille, jos ei saa heti toimia itse. Toiminta on usein hyvin impulsiivista ja nopeaa, jolloin meneillä oleva asia tehdään hätiköiden ja epäloogisessa järjestyksessä. (Vastaaja 24)

Vastaajien mukaan impulsiivisen käyttäytymisen lisäksi lapsen itsesäätelyvaikeudet sekä itsesäätelyvaikeuksiin liittyvät tunteidensäätelyvaikeudet aiheuttavat haasteita kaverisuhteiden onnistumisessa, sillä lapsi saattaa kiusata muita lapsia esimerkiksi tönimällä tai tökkimällä ja joutua helposti riitoihin heidän kanssaan. Vastaajista yli puolet mainitsee itsesäätelyhaasteet osana lapsen levotonta käyttäytymistä. Näissä vastauksissa toistuu myös kuvailuja lapsen kiukunilmaisista ja vaikeuksista sietää pettymyksiä. Pienessä osassa (10 %) vastauksista levottomasti käyttäytyvän lapsen kuvataan käyttäytyvän väkivaltaisesti ja aggressiivisesti, jolloin lapsi potkii, lyö tai puree muita ja heittelee tavaroita. Itsesäätelyyn liittyvien

haasteiden vuoksi lapsen ryhmätoimintaan osallistumista kuvataan haasteelliseksi noin viidennessä vastauksista.

Osa vastaajista kokee levottomasti käyttäytyvän lapsen tahallisesti häiritsevänä muita ryhmän lapsia ja pieni osa vastaajista kuvaa muiden ryhmän lasten ottaneen levottomasti käyttäytyvän lapsen silmätikuksi, jota syytetään kaikista päiväkodissa tapahtuvista vahingoista.

Saattaa aluksi toimia yhdessä leikkien, mutta alkaa lopuksi hännätä esim. ottamalla toisen lapsen lelun ja heilutella sitä lällättäen samalla lapsen edessä. (Vastaaaja 13)

Tunteiden hallinta, levottomuuden ja kommunikaation pulmat aiheuttavat konflikteja päivittäin. (Vastaaaja 15)

5.2 Varhaiskasvatuksessa käytetyt pedagogiset ratkaisut

Toinen tutkimuskysymys käsittelee varhaiskasvatuksen opettajien käyttämiä pedagogisia ratkaisuja ryhmässä, jossa on yksi tai useampi levottomasti käyttäytyvä lapsi. Tutkimukseen osallistuneiden vastauksissa toistuvat pitkälti samat käytössä olevat sekä tehokkaiksi koetut ratkaisut ja järjestelyt, ja ne liittyvät pedagogisen toiminnan ja varhaiskasvattajan toiminnan lisäksi apuvälineiden käyttöön. Suurin osa vastaajista (81 %) käyttää pedagogiseen toimintaan liittyviä ratkaisuja levottomasti käyttäytyvien lasten tukemiseksi. Vastaajista 74 % mainitsee apuvälineiden käytön hyödyllisenä osana varhaiskasvatuksen arkea, ja noin puolet vastaajista korostaa varhaiskasvattajan oman toiminnan merkityksellisyyttä. Neljäsosa vastaajista painottaa myös, että pedagogisia tukitoimia käytetään kaikkien levottomasti käyttäytyvien lasten kohdalla, ja usein nämä tukitoimet myös koskevat koko lapsiryhmää. Seuraavaksi käydään tarkemmin läpi, millaisia pedagogisia ratkaisuja varhaiskasvatuksen opettajat ovat käyttäneet varhaiskasvatuksen arjessa levottomasti käyttäytyvien lasten tukemiseksi.

5.2.1 Pedagogiseen toimintaan liittyvät ratkaisut

Tutkimukseen osallistuneiden vastauksissa pedagogiseen toimintaan liittyvät ratkaisut koskevat varhaiskasvatuksen arjessa tapahtuvan toiminnan suunnittelua ja toteuttamista tavalla, joka ottaa huomioon levottomasti

käyttäytyvän lapsen lisäksi koko ryhmän tarpeet. Suosituimpia pedagogiseen toimintaan liittyviä ratkaisuja ovat pienryhmätoiminnan suosiminen ja toimintaympäristön rauhoittaminen. Noin puolet tutkimukseen osallistuneista kokee pienryhmätoiminnan tukevan levottomasti käyttäytyviä lapsia. Myös toimintaympäristön rauhoittaminen ja ärsykkeiden rajaaminen koetaan hyödyllisiksi. Vastaajat kuvaavat rajaavansa ärsykeitä esimerkiksi käyttämällä erillistä rauhallista tilaa erityisesti keskittymistä vaativissa tehtävissä sekä valitsemalla lapsen istumapaikan huolellisesti niin ruokailussa kuin erilaisia pöytäaskareita tehdessä. Eräs vastaaja mainitsee lapsen hyötyvän ruokailusta erillisessä tilassa aikuisen kanssa. Vastaajien mukaan selkeän oman paikan rajaaminen auttaa lasta keskittymään käsillä olevaan asiaan.

Paras ja toimivin ratkaisu on ollut pienryhmissä toimiminen, mitä pienempi ryhmä sen parempi. (Vastaaja 18)

Pukemisessa rauhallinen tila ja vähän lapsia. (Vastaaja 26)

Noin kolmasosa vastaajista kokee hyödyllisenä pitää ohjatut toimintatuokiot lyhyinä ja toiminnallisina, ja yhtä moni mainitsee myös liikunnan ja liikehdinnän mahdollistamisen varhaiskasvatuksen arjessa tukevan levottomasti käyttäytyvää lasta. Muutama vastaaja painottaa ohjatun toiminnan pilkkomista osiin, pitkien keskittymistä vaativien hetkien välttämistä sekä aloillaan istumisen tauottamista. Istumista tauotetaan muun muassa antamalla lapselle askareita, jolloin häntä pyydetään hakemaan tavaroita toisesta huoneesta, tai tekemään jotain muuta, mikä edellyttää liikkumista.

Toiminnot suunnitellaan hyvin toiminnallisiksi, ei istuteta kauaa lasta paikalla. (Vastaaja 4)

Jotain energiaa purkavaa/liikuntaa kesken rauhallisten puuhien, jos näyttää siltä, että paikallaan olo/keskittyminen alkaa olla hankalaa. (Vastaaja 26)

Kyselyyn vastanneista varhaiskasvatuksen opettajista 26 % mainitsee arjen struktuurin ja rutiinien sekä suunnitelmallisuuden ja ennakkoinnin olevan tärkeitä varhaiskasvatuksen arjessa huomioitavia asioita. Vastauksissa painottuu selkeä samanlaisena toistuva päivärytmi. Eräs vastaajista mainitsee aamupalan jälkeisen ulkoilun olevan ryhmässä samanlaisena toistuva rutiini. Vastaajista 13 % painottaa ulkoilua osana ryhmän pedagogista toimintaa, sillä sen nähdään

auttavan lasta purkamaan energiaa. Muutama vastaaja puolestaan mainitsee erilaisten rentoutus- ja rauhoittumisharjoitusten, kuten joogan ja mindfulness-harjoitusten olevan levottomasti käyttäytyvän lapsen tukena käytettyjä ratkaisuja.

Päivän aloitus ulkoilulla on ollut aika hyvä ratkaisu. (Vastaaja 9)

Ratkaisuna toiminnan strukturointi ja tavoista kiinni pitäminen. Kun tilanteet ja säännöt on tuttuja, ohjeita ei tarvitse jaksaa kuunnella. (Vastaaja 16)

5.2.2 Apuvälineet osana varhaiskasvatuksen arkea

Useat tutkimukseen osallistuneet varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät erilaisia apuvälineitä osana varhaiskasvatuksen arkea, kun ryhmässä on levottomasti käyttäytyvä lapsi. Suosituimpia käytössä olevia apuvälineitä ovat erilaiset kuvat päiväjärjestyksen hahmottamiseksi ja siirtymätilanteiden sekä toiminnanohjauksen tukemiseksi. Kuvia käytetään myös kommunikoinnin tukena, sanoittamisen apuna ja ohjeistuksen tukena sanallisten ohjeiden lisäksi. Yli puolet vastaajista käyttää kuvatukea varhaiskasvatuksessa. Myös piirtämistä käytetään kommunikoinnin ja sanoittamisen tukena. Erään vastaajan mukaan lapsi voi esimerkiksi selittää erilaisia tilanteita ja tapahtumia aikuiselle piirtämisen avulla. Pieni osa vastaajista mainitsee liikennevalojen käytön toiminnanohjauksen sekä ei-toivotun käytöksen kitkemisen tukena.

Erilaiset rauhoittumisen ja keskittymisen tukena käytetyt lelut ja välineet toistuvat vastauksissa. Noin 30 % vastaajista kertoo painopeittojen, -tyynyjen ja -lelujen tukevan levottomasti käyttäytyvän lapsen keskittymistä ja rauhoittumista, ja yhtä moni mainitsee hypistelyleluista ja -tavaroista olevan hyötyä tällaisissa keskittymistä ja rauhoittumista vaativissa tilanteissa. Painopeittojen koetaan olevan hyödyllisiä erityisesti lepohetkillä. Myös erilaisia istuinalustoja, kuten tasapainotyynyjä, käytetään istumista ja keskittymistä edellyttävissä toiminnoissa. Pieni osa vastaajista mainitsee myös tuolinjalkoihin kiinnitettävien kuminauhojen käytön tässä yhteydessä, jolloin lapsi voi niiden avulla heilutella jalkojaan esimerkiksi ruokailun aikana.

Istumatilanteissa voi käyttää nystyrätyynyä tai ”stressileluja”. (Vastaaja 22)

Tukitoimista parhaiten on toiminut esim. lapsen käteen annettavat hypistelylelut, joita voi hypistellä, kun odottaa ruokaa tai lepää sängyssä. (Vastaaja 23)

Levottomasti käyttäytyvien lasten tukemiseksi käytetään varhaiskasvatuksessa myös erilaisia ajan hahmottamista ja siirtymätilanteita helpottavia välineitä. Vastaajista 13 % käyttää ajastimia arjen tukena. Tiimalasin lisäksi varhaiskasvatuksen opettajat kertovat käyttävänsä Time Timer -ajastinta.

Myös puhelimeen tai tablettiin ladattava ajastin, jossa liikkuu esim. etana on ollut hyvä. On voinut sanoa lapselle että ”kokeilepa pukea vaatteet päälle ennen kuin etana ehtii maaliin”. Tosin lapsen on voinut olla vaikeaa olla koskematta puhelimeen/tablettiin. (Vastaaja 23)

5.2.3 Varhaiskasvattajan toiminta

Varhaiskasvattajan aktiivisen toiminnan merkitys toistuu tutkimukseen osallistuneiden vastauksissa. Erityisesti positiivinen pedagogiikka, jossa korostuu positiivisen palautteen antaminen, kannustaminen sekä lapsen vahvuuksien ja hyvän huomaaminen, koetaan merkitykselliseksi levottomasti käyttäytyvien lasten kanssa toimiessa. Noin kolmasosa vastaajista painottaa positiivista pedagogiikkaa varhaiskasvatuksen arjessa.

Kehut yrittämisestä jo! Tartutaan positiivisiin vahvuuksiin ja kehitetään niiden kautta vuorovaikutussuhdetta. (Vastaaja 4)

Välitön positiivinen palaute ja vahvistaminen pienistäkin onnistumisista ovat toimineet mielestäni parhaiten kyseisten lasten kohdalla. (Vastaaja 10)

Neljäsosa vastaajista kokee myös aikuisen läsnäolon ja vahvan ohjauksen tukevan levottomasti käyttäytyvää lasta. Lasta tuetaan muun muassa leikkiin kiinnittymisessä sekä keskittymistä vaativien tehtävien aloittamisessa ja loppuun saattamisessa. Tarvittaessa lasta muistutellaan toimintojen ohessa. Aikuisen läsnäolon kuvataan rauhoittavan levottomasti käyttäytyvää lasta.

Ohjataan lapsen mielenkiinto johonkin mihin keskittyisi hetkeksi, jotta voidaan yrittää uudestaan käsillä olevaa asiaa. (Vastaaja 6)

Osa vastaajista (13 %) käyttää tukiviittomia kommunikaation tukena ja suosii lyhyitä ja yksinkertaisia pidettyjä ohjeita levottomasti käyttäytyvää lasta ohjeistettaessa. Ohjeita myös pilkotaan osiin ja toistetaan tarvittaessa niiden seuraamisen ja noudattamisen helpottamiseksi. Jos lapsen huomio on muualla, mainitaan muutamassa vastauksessa katsekontaktin, nimellä kutsumisen ja

kosketuksen olevan hyviä varhaiskasvatuksen opettajan arjessa käyttämiä keinoja lapsen huomion herättämiseksi.

Osa vastaajista kertoo, että tilanteita ja lapseen kohdistuvia odotuksia sanoitetaan varhaiskasvattajan toimesta, jolloin lapsen kanssa pyritään refleктоimaan menneitä tapahtumia. Eräs vastaaja kertoo myös sanoittavansa arjen struktuuria. Lapsen kanssa keskustelu mainitaan myös varhaiskasvatuksen arjessa käytettynä pedagogisena ratkaisuna, jolloin lapsen kanssa pohditaan ja ratkaistaan tulevia tapahtumia ja tilanteita neuvottelun keinoin.

Noin kymmenesosa vastaajista tukee levottomasti käyttäytyvän lapsen säätelyä esimerkiksi kosketuksen ja rauhallisen puheen avulla, ja tarvittaessa näitä keinoja käytetään tilanteiden rauhoittamiseksi. Lapsi saatetaan myös jättää huomiotta, jolloin ajatuksena on, että lapsi lopettaa ei-toivotun käytöksen, kun siihen ei kiinnitetä huomiota.

Kun hän on rauhoittunut, otan syliin ja kerron, miksi esimerkiksi auto otettiin häneltä pois. Ketään ei saa lyödä autolla jne. (Vastaaja 11)

6 POHDINTA

6.1 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia levottomasti käyttäytyvistä lapsista ja heidän tukemisestaan varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimukseen osallistuneiden kokemukset ovat suurilta osin yhteneviä muutamia eroavaisuuksia lukuun ottamatta. Eroavaisuudet liittyvät pääosin siihen, millaisia sanavalintoja varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät kuvaillessaan lapsen levotonta käyttäytymistä ja millaisia pedagogisia ratkaisuja he tekevät varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ollut etsiä eroavaisuuksia, vaan kuvata lapsen levotonta käyttäytymistä ja selvittää erilaisia keinoja, joilla levottomasti käyttäytyvää lasta voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa.

Ensimmäinen tutkimuskysymys koski varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä lapsen levottomasta käyttäytymisestä. Tulosten perusteella levoton käyttäytyminen näyttöytyy samanlaisin tavoin niillä lapsilla, joilla on ADHD-diagnoosi ja lapsilla, joilla muista syistä esiintyy levotonta käyttäytymistä. Tutkimuksen perusteella lapsen levoton käyttäytyminen näyttöytyy yliaktiivisuutena, tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteina sekä impulsiivisena käyttäytymisenä ja itsesäätelyn haasteina. Näiden kategorioiden kautta on mielekästä tarkastella tuloksia, sillä tulokset tukevat suurelta osin luvussa 2 esitettyjä levottoman käyttäytymisen sekä aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön esiintymismuotoja. Aktiivisuuden säätelyn haasteisiin lukeutuva yliaktiivisuus on yleisin varhaiskasvatuksessa ilmenevä tuen tarpeesta kielivä piirre (Sandberg, 2021, 71), ja yliaktiivisuuden voidaan myös tutkimustulosten perusteella ajatella olevan lapsen levottomassa käyttäytymisessä selkeimmin näkyvä piirre. Tuloksissa esiintyvät yliaktiivisuuden

ilmenemismuodot tukevat myös aikaisemmin tiedossa olleita yliaktiivisen käyttäytymisen muotoja, kuten taukoamatonta puhetta, tavaroiden hypistelyä ja yleistä vilkkautta (Puustjärvi ym., 2018b, 33).

Tutkimuksen kannalta kiinnostava huomio liittyy tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteiden esiintymiseen, sillä merkittävä osa varhaiskasvatuksen opettajista mainitsee tarkkaavuuden haasteisiin lukeutuvat keskittymisvaikeudet osana lapsen levotonta käyttäytymistä, vaikka aikaisempien tutkimusten (Puustjärvi, 2016b, 2017) valossa tarkkaavuuden haasteiden on nähty varhaiskasvatusikäistä lasta selvemmin ilmenevän vasta kouluun siirtyvällä lapsella. Sandbergin (2021, 71) mukaan lapsille ominaisen tarkkaamattomuuden voidaan joidenkin lasten kohdalla nähdä yhdistyvän muihin tuen tarpeesta kieliviin piirteisiin, ja tämä pätee myös tähän tutkimukseen osallistuneiden vastauksissa, joissa tarkkaavuuden haasteet yhdistyvät suuressa määrin yliaktiivisuuteen sekä impulsiiviseen käyttäytymiseen. Koska tutkimus oli suunnattu varhaiskasvatuksen opettajille, joilla on kokemusta levottomasti käyttäytyvistä lapsista, voidaan heidän ajatella erottavan lapsille ominaisen tarkkaamattomuuden levottomasta käyttäytymisestä, johon usein liitetään tarkkaavuuden haasteiden lisäksi muitakin haasteita. Myös tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen haasteiden ilmenemismuodot, kuten erilaisten tavanomaisten toimintojen loppuun saattamisen haasteet ja muistuttelun tarve toistuvat samanlaisina aikaisemmissa tutkimuksissa (Puustjärvi ym., 2018b, 34) ja tämän tutkimuksen vastauksissa. Puhtaasti toiminnanohjaukseen liittyviä haasteita esiintyy tuloksissa kuitenkin suhteellisen vähän, minkä voidaan ajatella selittyvän sillä, ettei varhaiskasvatusikäisiltä lapsilta usein odoteta erityisempää oma-aloitteellisuutta, sillä varhaiskasvattajan rooli toimintojen ohjaajana on suuri.

Impulsiiviseen käyttäytymiseen liittyen tuloksissa esiintyy muun muassa lapsen nopeatempoinen leikkien vaihtelu. Sandberg (2018, 28) kuvaakin lapsen leikkien vaihtelua levottomasti käyttäytyvälle lapselle tyypillisenä ja miellyttävänä tapana nostaa vireystasoa ja välttää kyllästymistä. Tulosten perusteella lapsen levoton käyttäytyminen näyttää myös itsesäätelyn haasteina sekä harvakseltaan esiintyvänä aggressiivisena ja väkivaltaisena käytöksenä. Ahonen (2017, 37) erottaa aggressiivisen käytöksen levottomasta käyttäytymisestä, mutta sen voidaan ajatella liittyvän impulsiiviseen käyttäytymiseen ja itsesäätelyn haasteisiin, jotka molemmat ovat aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön oireita

(Puustjärvi, 2017). Kaiken kaikkiaan tutkimustulosten perusteella voidaan ajatella, että levottoman käyttäytymisen esiintymismuodot tukevat aiempia tutkimuksia, ja ovat yhtenäisiä niiden kanssa.

Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkasteltiin varhaiskasvatuksessa käytettyjä pedagogisia ratkaisuja ryhmässä, jossa on yksi tai useampi levottomasti käyttäytyvä lapsi. Tulosten perusteella voidaan todeta, että suuri osa tutkimukseen osallistuneista varhaiskasvatuksen opettajista käyttää samoja pedagogisia ratkaisuja ja järjestelyjä levottomasti käyttäytyviä lapsia tukeakseen. Koska samanlaiset tukitoimet toistuvat myös aiemmissä tutkimuksissa, voidaan niiden ajatella olevan yleisesti tiedossa olevia ja hyväksi koettuja. Esimerkiksi pienryhmätoiminta mainitaan Ahosen (2015, 170) tutkimuksessa yhtenä keskeisimmistä pedagogisista ratkaisuista, ja pienryhmätoiminnan suosiminen oli myös tässä tutkimuksessa yleisimmin käytössä ollut pedagogiseen toimintaan liittyvä ratkaisu. Pienryhmätoiminnan lisäksi ympäristön rauhoittaminen ja ohjattujen toimintojen toiminnallistaminen sekä liikunnan ja liikehinnän mahdollistaminen nousivat suosituimmiksi varhaiskasvatuksessa käytetyiksi pedagogisiksi toimintatavoiksi. Sandberg (2021, 96, 103) painottaa myös ympäristön muuntelua levottomasti käyttäytyvän lapsen tarpeisiin sekä energiaa purkavan liikkumisen mahdollistamista ja toiminnallisuuden painottamista ohjatuissa toiminnoissa. Liikkuminen ja ulkona leikkiminen painottuvat myös Einarsdottirin (2008, 386) tutkimuksessa tärkeinä levottomasti käyttäytyviä lapsia tukevinä toimintamuotoina.

Sandberg (2021, 99, 105) suosittelee levottomasti käyttäytyvän lapsen kanssa käytettäväksi apuvälineiksi muun muassa kuvatukea, painopeittoa, istumatyynyjä sekä hypistelyleluja, ja nämä toistuvat myös tutkimuksen tuloksissa suosituimpina varhaiskasvatuksessa käytettyinä apuvälineinä. Tutkimukseen osallistuneet eivät eritelleet, minkälaisia hypistelyleluja he käyttävät levottomasti käyttäytyvien lasten kanssa, mutta Sandberg painottaa, ettei keskittymisen tueksi käteen annettavan esineen tule olla liian mielenkiintoinen, jotta sen tarkoitus ei vesity (Sandberg, 2021, 105). Apuvälineitä käsittelevissä tutkimustuloksissa painottuu erityisesti kuvatuen käyttö, ja Ahonen (2015, 173) mainitsee myös kuvatukien hyödyllisyyden esimerkiksi päivästruktuurin selkeyttämiseksi.

Kasvattajan toimintaan liittyvissä tuloksissa painoutuivat positiivinen pedagogiikka sekä aikuisen läsnäolo ja vahva ohjaus. Koska Sandberg (2021, 99) kannustaa käyttämään positiivista vahvistusta ja välitöntä palkkiota, joka voi olla lähes mitä tahansa hymystä sanalliseen kehuun tai esimerkiksi lapsen apulaiseksi ottaminen, voidaan todeta tutkimustulosten tukevan aiempaa tutkimusta myös sen suhteen, miten positiivista pedagogiikkaa hyödynnetään osana pedagogisia ratkaisuja. Tästä on näyttöä myös kanadalaisessa tutkimuksessa (Miklas ym., 2021), jossa varhaiskasvattajat painottavat positiivista asennetta ADHD-diagnosoitua lasta kohtaan toimivan oppimisympäristön luomiseksi. Tutkimustulosten kannalta on kuitenkin kiinnostavaa, että useampi varhaiskasvatuksen opettaja painottaa aikuisen läsnäolon merkitystä levottoman käyttäytymisen rauhoittamiseksi, sillä sen toteutuminen edellyttää rakenteellisia, henkilöstön mitoitukseen liittyviä tukitoimia, kuten ylimääräisen avustajan hankintaa. Tähän voidaan ajatella vaikuttaneen se, että suurimmalla osalla vastaajista on kokemusta integroidussa ryhmässä työskentelystä, jossa henkilöstön mitoitus vaihtelee lasten tuen tarpeen mukaan. Yhteenvetona voidaan todeta, että pieniä eroavaisuuksia, kuten tuolin jalkoihin kiinnitettyjä kuminauhoja, lukuun ottamatta pedagogisia ratkaisuja koskevat tulokset olivat yhteneviä ja tukivat myös suurilta osin aiempaa tutkimusta.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että varhaiskasvatuksen opettajilla on pääasiassa hyvin tietoa erilaisista pedagogisista tukitoimista, joiden avulla varhaiskasvatuksessa voidaan tukea levottomasti käyttäytyvää lasta. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta myös, että varhaiskasvatuksen opettajilla on pääsääntöisesti asiantuntevaa tietoa ja ymmärrystä lapsen levottomasta käyttäytymisestä sekä varhaiskasvatusikäisen lapsen aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöstä. Koska tutkimuksessa painottui ongelmalähtöinen lähestymistapa ja vastauksissakin toistui lähinnä levottoman käytöksen aiheuttamat haasteet, aihetta olisi jatkossa mielekäästä tutkia positiivisuutta painottavan lähestymistavan kautta. Levottoman käyttäytymisen lisääntymisen vuoksi olisi aiheellista siirtyä kohti ajattelutapaa, jonka lähtökohtana on ajatus lasten erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista sekä neurologisesta moninaisuudesta. Tässä tutkimuksessa ei eroteltu varhaiskasvatusta ja esiopetusta eikä kysytty lapsiryhmien ikäjakaumasta, joten tutkimuksesta puuttuu

tieto siitä, minkä ikäisiä levottomasti käyttäytyviä lapsia tutkimukseen osallistuneet kuvailevat. Koska ikä voi vaikuttaa lapsen levottoman käyttäytymisen ilmenemisen tapoihin, lapsen levotonta käyttäytymistä ja sen iän mukaista muuttumista varhaiskasvatuksen alusta esiopetuksen loppuun olisi kiinnostava tutkia esimerkiksi pitkittäistutkimuksen keinoin.

Koska tutkimuksessa on pyritty tarkasti esittelemään sekä erilaisia levottoman käyttäytymisen esiintymistapoja että varhaiskasvattajien käyttämiä pedagogisia ratkaisuja, voidaan tutkimuksen ajatella tukevan työelämää siirtyviä varhaiskasvatuksen opettajia, joilta puuttuu vielä työkokemuksen tuoma varmuus. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää, kun pohditaan lapsen käyttäytymisen haasteita ja kaivataan vertailupintaa lapsen levottomalle käyttäytymiselle. Tuloksissa esitellyistä pedagogisista ratkaisuista voi myös ottaa oman lapsiryhmän arkeen kokeiluun ne, jotka parhaiten vastaavat lapsiryhmän yksilöllisiin tarpeisiin.

6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ([TENK], 2012, 6) määritelmän mukaisesti hyvään tieteelliseen käytäntöön lukeutuu muun muassa rehellisyys, vastuullisuus ja muiden tutkijoiden työn asianmukainen arvostaminen sekä kunnioittaminen tutkimustyötä tehdessä. Myös tutkimuksen läpinäkyvyys on hyvän tieteellisen käytännön mukaista. Tämän tutkimuksen kaikissa vaiheissa noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä ja ymmärrettiin tutkijan vastuu eettisesti kestävään tutkimustyöhön. Tutkimuksen läpinäkyvyyteen pyrittiin avaamalla tutkimuksen eri vaiheita mahdollisimman tarkasti sekä perustelemalla kulloinkin tehtyjä ratkaisuja.

Tutkimuksen aiheen kannalta voidaan pohtia eettisyyden toteutumista ja mahdollisia ristiriitoja, sillä aiheeseen sisältyy käsitys lapsen levottoman käyttäytymisen ja ADHD-oireilun haastavasta luonteesta ja edellyttämästä tuen tarpeesta. Tutkimusaihe on näin ollen ongelmalähtöinen sen sijaan, että se hyväksyisi lasten erilaisuuden kaikkine piirteineen niihin puuttumatta. Vaikka tutkimuksessa painotetaan lasten yksilöllisyyden korostamista ja ongelmalähtöisyyden sijaan ratkaisukeskeisyyttä, on huomioitava, ettei ratkaisukeskeinenkään lähestymistapa ole ongelmaton. Tutkimusaiheeseen

päädyttiin kuitenkin lasten etua sekä yleistä hyötyä ajatellen niin turvallisuuden kuin eheän kasvun ja kehityksen takaamiseksi varhaiskasvatusympäristössä.

Eettisesti pätevän tutkimuksen kannalta on tärkeää, että tutkimukseen osallistuvien ihmisarvoa sekä valinnanvapautta kunnioitetaan (Hirsjärvi ym., 2009, 25). Aineistonkeruun yhteydessä tutkimukseen osallistuvia informoitiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Koska aineisto kerättiin sähköisen kyselylomakkeen avulla ilman tarkempia taustatietokysymyksiä, pystyttiin tutkimukseen osallistuvien anonyymiteetti säilyttämään. Aineistoesimerkkien valinnassa on huomioitu mahdollinen tunnistamisvaara tutkimukseen osallistuvien työyhteisön sisällä, mutta taetta täydelle tunnistamattomuudelle aineistoesimerkkien yhteydessä ei ole.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa on hyvä mainita, että tutkimuksen tulokset eivät ole tilastollisesti yleistettävissä, sillä ne pohjautuvat yksittäisten ihmisten kokemuksiin. On myös hyvä huomioida Facebook-ryhmien ja sähköisten kyselylomakkeiden käytön ongelmallisuus aineistonkeruumenetelmänä, sillä niiden yhteydessä ei voida olla varmoja, että tutkimukseen vastaavat ihmiset ovat rehellisiä ja kuuluvat tutkimukselle asetettuun kohderyhmään. On siis oletettava, että vastaajat ovat varhaiskasvatuksen opettajia, joilla on kokemusta levottomasti käyttäytyvistä lapsista. Luotettavuuden suhteen on huomioitava myös, että tutkimustulokset perustuvat yhden tutkijan tulkinnan varaan. Aineistoa pyrittiin analysoimaan objektiivisesti, mutta on otettava huomioon, että täydellisen objektiivisuuden saavuttaminen on mahdotonta, ja tutkijan omat ennakkokäsitykset vaikuttivat väistämättä aineiston pohjalta tehtyyn tulkintaan.

LÄHTEET

- ADHD-liitto (n.d.). *ADHD-Tietoa: Lapset*. Luettu 16.12.2021, <https://adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/lapset/>
- Ahonen, L. (2015). *Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa* [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Trepo. Luettu 16.12.2021, <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ahonen, L. (2017). *Haastavat kasvatustilanteet: Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. PS-kustannus. [E-kirja].
- Alijoki, A. & Pihlaja, P. (2020). Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (5., uudistettu painos, s. 274–287). PS-kustannus. [E-kirja].
- Aro, T. (2011). Miten ymmärrämme itsesäätelyn? Teoksessa T. Aro & M-L. Laakso (toim.), *Taaperosta taitavaksi toimijaksi: itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. (3. painos, s. 10–19). Niilo Mäki Instituutti. [E-kirja].
- Einarsdottir, J. (2008). Teaching children with ADHD: Icelandic early childhood teachers' perspectives. *Early Child Development and Care*, 178(4), s. 375–397. Luettu 16.12.2021, <https://doi.org/10.1080/03004430701321696>
- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. (2020). Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (5., uudistettu painos, s. 56–68). PS-kustannus. [E-kirja].
- Hiltunen, T. (2020, 7. helmikuuta). Tutkimus: ADHD:n lääkehoito lisääntyy suomalaislapsilla – viidellä prosentilla lapsista on oireilua. *Yle*. Luettu 16.12.2021, <https://yle.fi/uutiset/3-11197693>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. (5., uudistettu painos). Tammi.

- Juuti, P. & Puusa, A. Johdanto: Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 9–19). Gaudeamus. [E-kirja].
- Karppinen, K. (2017, 13. helmikuuta). Lasten levoton käytös herättää huolta päiväkodeissa – ”Koulutuksen kautta saadut keinot eivät pian enää riitä”. *Yle*. Luettu 16.12.2021, <https://yle.fi/uutiset/3-9446817>
- Kronqvist, E-L. (2020). Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.), *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. (5., uudistettu painos, s. 9–28). PS-kustannus. [E-kirja].
- Kuuloliitto ry. (n.d.). *Vapaa-ajan melu*. Luettu 16.12.2021, <https://www.kuuloliitto.fi/vapaa-ajan-melu/>
- Lötjönen, K. (2015, 25. helmikuuta). Terveystarkastaja selvitti: näin karmea melu päiväkodeissa on. *Yle*. Luettu 16.12.2021, <https://yle.fi/uutiset/3-7828125>
- Miklas, E., Jaber, L. & Starr, E. (2021). The Perceived Effectiveness of Full-Day Kindergarten for Children with ADHD. *Canadian Journal of School Psychology*, 36(4), s. 275–289. Luettu 18.12.2021, <https://doi.org/10.1177%2F08295735211031435>
- Närhi, V., Karhu, A., Klenberg, L., Paananen, M. & Puustjärvi, A. (2019). Tarkkaavuuden, itsesäätelyn ja toiminnanohjauksen vaikeudet. Teoksessa T. Ahonen, M. Aro, T. Aro, M-K. Lerkkanen & T. Siiskonen (toim.), *Oppimisen vaikeudet* (s. 350–373). Niilo Mäki Instituutti. [E-kirja]
- Opetushallitus. (2014). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus. Luettu 16.12.2021, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Opetushallitus. Luettu 16.12.2021, https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 141–152). Gaudeamus. [E-kirja].

- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 73–83). Gaudeamus. [E-kirja].
- Puustjärvi, A. (2016a) *Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden (ADHD:n) häiriön kriteerit ICD-10:n mukaan*. Käypähoito. Luettu 16.12.2021, <https://www.kaypahoito.fi/nix00916>
- Puustjärvi, A. (2016b). *ADHD:n tunnistaminen ja diagnosointi ennen kouluikää*. Käypähoito. Luettu 16.12.2021, <https://www.kaypahoito.fi/nix01777>
- Puustjärvi, A. (2017). *ADHD:n oireet lapsilla*. Käypähoito. Luettu 16.12.2021, <https://www.kaypahoito.fi/nix02450>
- Puustjärvi, A., Voutilainen, A. & Pihlakoski, L. (2018a). Mitä on adhd? Teoksessa K. Berggren, & J. Hämäläinen (toim.), *ADHD-Käsikirja* (s. 11–30). PS-Kustannus. [E-kirja].
- Puustjärvi, A., Voutilainen, A. & Pihlakoski, L. (2018b). Lapsen adhd. Teoksessa K. Berggren, & J. Hämäläinen (toim.), *ADHD-Käsikirja* (s. 32–59). PS-Kustannus. [E-kirja].
- Salminen, J. & Poikonen, P-L. (2018). Opetussuunnitelma pedagogisena työvälineenä. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus – Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. (2., korjattu painos, s. 56–74). Vastapaino.
- Sandberg, E. (2018). *ADHD ja oppimisen tuki: huomioi yksilölliset tarpeet ja vahvuudet*. PS-kustannus. [E-kirja].
- Sandberg, E. (2021). *Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. PS-kustannus.
- Suomen perustuslaki, 731 (1999). Luettu 16.12.2021, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P11>
- Takala, M., Lakkala, S. & Äikäs, A. (2020). Inklusiivisen kasvatuksen monet mahdollisuudet. Teoksessa M. Takala, A. Äikäs & S. Lakkala (toim.), *Mahdoton inklusio? Tunnista haasteet ja mahdollisuudet* (s.13–44). PS-Kustannus.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus [THL]. (2020). *Varhaiskasvatus 2019: Varhaiskasvatuksessa käytetään palveluseteliä yhä useammin* (Tilastoraportti 33/2020). Luettu 16.12.2021, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020092976135>

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (Uudistettu laitos). Tammi. [E-kirja].
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK]. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje*. Luettu 16.12.2021, https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta, 753 (2018). Luettu 16.12.2021, <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753>
- Varhaiskasvatuslaki, 540 (2018). Luettu 16.12.2021, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Voutilainen, A. & Puustjärvi, A. (2014). Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö. Teoksessa H. Pihko, L. Haataja & H. Rantala (toim.), *Lastenneurologia* (s. 71–82). Duodecim.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (1989). Luettu 16.12.2021, https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomake

Levottomasti käyttäytyvät lapset varhaiskasvatuksessa

Hei!

Olen varhaiskasvatuksen opettajaopiskelija Tampereen yliopistosta, ja kerään aineistoa kandidaatintutkielmaani. Tutkielmani tarkoitus on selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia levottomasti käyttäytyvien lasten tukemisesta ja levottoman käyttäytymisen ilmenemismuodoista varhaiskasvatuksen arjessa. Levottomasti käyttäytyvillä lapsilla viitataan lapsiin, joilla ilmenee aktiivisuuden ja tarkkaavuuden säätelyn haasteita ja/tai impulsiivisuutta.

Kysely on kohdistettu varhaiskasvatuksen opettajille, jotka työskentelevät tai ovat työskennelleet ryhmässä, jossa on yksi tai useampi levottomasti käyttäytyvä lapsi. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaaminen tapahtuu anonymisti ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Aineisto hävitetään kokonaisuudessaan tutkimuksen valmistuttua.

Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 10 minuuttia. Osallistumalla kyselyyn annat luvan käyttää vastauksia osana kandidaatintutkielmaani.

Jos tutkimuksesta tai kyselystä herää kysymyksiä, vastaan niihin mielelläni sähköpostitse.

Kiitos osallistumisestasi ja hyvää syksyn jatkoa!

Terveisin,
Julia Kokkonen

Osa 1

Taustakysymykset

1. Annan suostumuksen vastausteni käsittelyyn. *

https://tuni-my.sharepoint.com/:w:/g/personal/julia_kokkonen_tuni_fi/EbWb4skLpYIMstE8YrOLn6IBZOcFplil0zPZLEphCXdijA?e=sThRei

Annan suostumuksen

En anna suostumusta

2. Ikä

20–29

30–39

40–49

50–59

60–69

3. Olen työskennellyt varhaiskasvatuksessa

0–2 vuotta

3–5 vuotta

6–10 vuotta

11–20 vuotta

Yli 20 vuotta

4. Olen työskennellyt/työskentelen integroidussa ryhmässä

Kyllä

En

Osa 2

Tutkimuskysymykset

5. Kuvaile, miten lapsen levoton käyttäytyminen näyttäytyy varhaiskasvatuksen arjen erilaisissa tilanteissa (esim. siirtymät, ruokailu, lepoaika, leikki, ohjattu toiminta, ym.).
6. Kuvaile, miten lapsen levoton käyttäytyminen näyttäytyy vuorovaikutustilanteissa (esim. ryhmätoiminnassa, muiden lasten kanssa, henkilöstön kanssa ym.).
7. Onko ryhmässä ollut/tällä hetkellä lapsi, jolla on diagnosoitu aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö (ADHD)?
Kyllä
Ei
8. Jos vastasit kysymykseen 7 kyllä; miten huoli lapsen aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöstä heräsi, ja miten huolen kanssa edettiin?
9. Millaisia pedagogisia ratkaisuja ja järjestelyjä varhaiskasvatuksen arjessa on tehty levottomasti käyttäytyvien lasten tukemiseksi, ja mitkä ratkaisut olet kokenut erityisen tehokkaiksi, kun ryhmässäsi on yksi tai useampi levottomasti käyttäytyvä lapsi? Eroavatko pedagogiset ratkaisut ja käytetyt tukitoimet, jos ryhmässäsi on ADHD-diagnoosin saanut lapsi?
10. Miten vastuu jakautuu moniammatillisen tiimin kesken, kun ryhmässäsi on yksi tai useampi levottomasti käyttäytyvä lapsi? Entä jos ryhmässäsi on ADHD-diagnoosin saanut lapsi? Mikä on roolisi varhaiskasvatuksen opettajana?
11. Mikä on vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys, kun levottomasti käyttäytyvä lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen?
12. Tuleeko mieleesi vielä jotain, mitä haluat lisätä aiheeseen liittyen?